

Nr 132

Av herr Hermansson m. fl., om ökat stöd åt kulturarbetare.

(Lika lydande med motion nr 96 i Första kammaren)

I den inledande översikten till bilaga 10 till statsverkspropositionen säges: »De senaste årens insatser för att ge kulturarbetarna stöd i deras yrkesutövning fortsättes.» Även i fortsättningen utgår departementschefen genomgående från att kulturarbetarna behöver »stöd» och föreslår främst sådana »stödformer» som stipendier.

Vi vänder oss inte emot en fortsatt utbyggnad av det statligt garanterade stipendieväsendet utan finner snarare de föreslagna åtgärderna härvidlag otillräckliga i flera avseenden. Kommunistiska partiet och dess riksdagsgrupp har alltsedan det år 1947 antog sitt demokratiska kulturprogram trätt i bräschen för höjda kulturanslag, bl. a. för fler och större stipendier till skilda kategorier av kulturarbetare. Men vi vill framhålla att inte ens en kraftigare utbyggnad av kulturstipendierna än de som departementschefen föreslår är ägnad att effektivt och varaktigt lösa kulturarbetarnas problem, som också är samhällets. Den vägledande principen måste i stället vara att kulturarbetarna tillförsäkras goda utbildnings- och utkomstmöjligheter främst genom att de beredes rikligare arbetstillfällen, erhåller beställningar från stat och kommun och får bättre betalt för sitt högt kvalificerade arbete. Därigenom skapas också förutsättningar för en kulturmiljö i vilken konstnärernas produktiva insatser mera organiskt sammansmälter med samhällslivet i dess helhet, en miljö i vilken samhällets potentiella behov av deras bidrag uppenbaras och kulturen på ett helt annat sätt än nu blir en allmän angelägenhet. Det är enligt vår mening inte så mycket fråga om att »stödja» exempelvis författarna, musikerna och de bildande konstnärerna som fastmer om att tillvarata deras begåvning och arbetskraft. Stödformer av skilda slag är under nuvarande förhållanden alltför ofrånkomliga, men statsmakterna måste inrikta sina strävanden efter andra ledmotiv och med ett annat perspektiv än de nuvarande. I stället för passivt stöd under skilda beteckningar krävs åtgärder som stimulerar kulturarbetarna i deras skapande arbete, som bidrar till ökad produktivitet, högre konstnärlig kvalitet och ett mera utbrett kulturmedvetande i samhället i dess helhet.

Departementschefen förbigår i sin översikt helt denna sida av problema-

tiken och inskränker sig till det omtalade stödet i kulturarbetarnas yrkesutövning, vilket får en ensidig socialpolitisk karaktär.

Om stipendier och konstnärbelöningar kan principiellt anmärkas att de inte utgår som ersättningar för en viss arbetsprestation. Stipendieväsendet får och kan naturligtvis inte bli något slags försörjningsinrättning för kulturarbetarna. Däremot ställer de liksom andra yrkesutövare krav på full sysselsättning, ordentlig ersättning för sitt arbete och trygghet i sin yrkesutövning. Som ett steg på en principiellt riktig kulturpolitisk linje vill vi anföra den statliga försöksverksamheten med rixskonserter, vilken redan i vår beräknas ge svenska solister och orkestermusiker omkring tusen nya arbetstillfällen, samtidigt som den vidgar musiklivets inflytelsesfär över hela landet. Det intresse med vilket denna verksamhet redan omfattats av aktiva musiker och den mängd beställningar på rixskonserter som inkommit visar att denna musikaliska självverksamhet med statligt stöd är ett positivt och fruktbart initiativ i rätt riktning.

Principen om uppdrag och arbete åt de utövande konstnärerna i enlighet med samhällets kulturella behov ligger också till grund för den s. k. procentregeln för konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader. Konstnärernas riksorganisation torde inte dela statens konstråds åsikt, »att frågan om ett återinförande av den bidragsform, som den s. k. procentregeln innebär, åtminstone tills vidare torde vara avförd från dagordningen» (s. 31) och departementschefens hänvisning till detta uttalande, så länge som årsanslagen inte motsvarar vad procentregeln skulle ge. Procentregeln innebär ett fastställande av att konsten är en organisk beståndsdel av den nya miljö som uppbygges i samhället och tryggar ett visst minimum av arbetsuppgifter åt konstnärerna. Den tillämpas också med relativ generositet och goda resultat exempelvis av de kommunala myndigheterna i Stockholm. Departementschefen har dessutom prutat ner konstrådets blygsamma anspråk på en höjning av sitt anslag från 500 000 kronor till 200 000 kronor, vilket under inga förhållanden kan anses tillgodose föreliggande behov. Man kan — med hänsyn tagen till den varierande omfattningen av statliga nybyggnader under olika budgetår — diskutera en utslagning av anslagen över en period av fem eller tio år, så att procentregeln verkar med tillräcklig kontinuitet. Vår mening är emellertid att procentregeln bör vara riktningsgivande och utvidgas så att även en viss procent till konstnärlig utsmyckning ingår i de statliga bidrag för offentliga byggnader, såsom skolor och sjukhus, till vilka kommuner och landsting är berättigade för vissa byggnadsändamål.

Med hänvisning till de principiella skäl som ovan anförts vill vi också understödja framställningen från styrelsen för Sveriges författarfond om en höjning av den s. k. författarpenningen, ersättningen till författarna för boklånen på biblioteken, från fem till åtta öre per lån. Departementschefen konstaterar själv: »Genom biblioteksersättningsanslaget tillerkänns de

litterära yrkesutövarna en ekonomisk gottgörelse av samhället för den konsumtion av deras verk, (vår kursiv.) som äger rum genom de offentliga bibliotekens fria utlåning» (s. 24—25), d. v. s. att det är ersättning för deras arbete, till skillnad från stipendier. Det är främst denna post som bör höjas så att författarna på detta avsnitt av marknaden får bättre betalt för sina prestationer, för sin produktion.

Beträffande höjningen av den undre gränsen för individuell ersättning till 500 boklån, som med en författarpenning av 4 öre skulle innebära indragning av ersättningar under 20 kronor mot nu under 10 kronor vill vi erinra om att gränshöjningen enligt förslaget från styrelsen för Sveriges författarfond förutsätter en höjning av ersättningen till 8 öre. Vi instämmer här i Fria litterära yrkesutövarnas centralorganisations uttalande om att en sådan indragning av ersättningar under 20 kronor är »under alla förhållanden olämplig vid en eventuell mer begränsad höjning av författarpenningen», likaså i följande (s. 34): »Även en ringa ersättning måste tillerkännas ett värde för den enskilde författaren både som ett erkännande av rätten till ersättning för den fria biblioteksutlåningen och som ett bevis på läsekretsens intresse.»

Som ovan framhållits är en utbyggnad av stipendieväsendet under nuvarande förhållanden en ofrånkomlig nödtåtgärd, och departementschefen anvisar ingen annan linje. På en rad punkter är emellertid även hans konkreta förslag i fråga om stipendieväsendet klart otillräckliga inom denna begränsade ram.

Hittills har en särskild titel för anslag åt författare av hög litterär förtjänst funnits med på riksstaten, för s. k. meritstipendier, vilka utgått med 10 000 kronor som belöningar för redan utförda högklassiga insatser. Dessa ersättes nu med den nya anslagsrubriken »Konstnärsbelöningar» som hedersbevisningar och en elementär garanti för ekonomisk trygghet i yrkesutövningen. Den budgettekniska konstruktionen av dessa konstnärsbelöningar har redan utsatts för en stark kritik. Ännu betänkligare är att det sammanlagda belopp som föreslås anslaget till 25 konstnärsbelöningar, vilka skulle fördelas bland samtliga kategorier av konstnärliga yrkesutövare, stannar vid 300 000 kronor. Detta är 50 000 kronor mindre än vad styrelsen för Sveriges författarfond bedömt såsom nödvändigt enbart för författarnas del, då den föreslagit att anslaget till stipendier till författare av hög litterär förtjänst skulle höjas från 100 000 till 350 000 kronor. Departementschefens orimliga undervärdering av författarnas behov i detta anslagsäskande borde åtminstone kompenseras med den begärda höjningen av bibliotekspenningen.

Vidare noterar vi att departementschefen som stipendiemedel åt tonsättarna förordar oförändrat anslagsbelopp, 271 000 kronor, trots att Musikaliska akademien och Föreningen Svenska tonsättare begärt en höjning med blott 29 000 kronor. Ingen motivering föreligger i propositionen för avslaget,

vilket är desto mera beklämmande som tonsättarna är en av de mest eftersatta grupperna bland kulturarbetarna och nu ofta får nöja sig med ett arvode på några hundra kronor för uppförandet av kompositioner som kan ha krävt åratals arbete och medfört dryga tekniska kostnader.

Akademien för de fria konsterna och Konstnärernas riksorganisation har föreslagit långtidslegat på förslagsvis 6 000 kronor om året, löpande upp till 15 år, som skulle ge ett visst mått av ekonomisk trygghet åt väl kvalificerade yngre konstnärer, som är i behov av sådant stöd. Denna begäran har helt avslagits, trots att denna stipendieform är synnerligen väl anpassad till den yngre konstnärsgenerationens akuta behov, vilka inte tillgodoses genom någon annan stipendieform som tillstyrkts eller föreslagits av departementschefen.

Med hänvisning till ovanstående hemställer undertecknade,

att riksdagen beslutar tillsätta en kulturutredning som tar sikte på mera aktiva och aktiviserande åtgärder än enbart stipendier och andra stödformer i syfte att samtidigt tillgodose kulturarbetarnas och samhällets gemensamma intressen och behov, efter riktlinjer som går ut på att ge konstnärerna (i vidaste mening) fler arbetsuppgifter samt bättre ersättning för deras högt kvalificerade arbete;

att riksdagen uttalar sig för att procentregeln blir riktninggivande beträffande anslagen till konstnärlig utsmyckning av offentliga byggnader och att anslaget till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader enligt nu gällande former för budgetåret 1964/65 höjes till det av statens konstråd föreslagna beloppet 1 500 000 kronor;

att ersättningen åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. höjes från 5 till 8 öre per boklån och att övriga ersättningsbelopp justeras i proportion därtill, i enlighet med äskandet från styrelsen för Sveriges författarfond;

att anslaget till stipendier åt tonsättare i enlighet med Musikaliska akademiens och Föreningen svenska tonsättares förslag höjes från 271 000 till 300 000 kronor; samt

att i enlighet med förslaget från Akademien för de fria konsterna och Konstnärernas riksorganisation långtidslegat instiftas och att 200 000 kronor anslås för ändamålet för budgetåret 1964/65.

Stockholm den 22 januari 1964

C.-H. Hermansson

Gunvor Ryding

Henning Nilsson